

Speenkruid en Vroegeling gezocht!

door E. J. Weeda

In wat zo langzamerhand wel de rubriek 'gezocht' mag worden genoemd, heeft mijn collega Raymond van der Ham onlangs speciale aandacht voor enkele plantesoorten gevraagd. Het ging daarbij om een zich sterk uitbreidende soort, de Kompassla (VAN DER HAM 1981, 1982a) en een onaanzienlijke, blijkbaar veronachtzaamde soort, de Kleine majer (VAN DER HAM 1982b). Deze keer gaat het evenwel om een groep algemene soorten, waarvan sommige bij uitstek populair mogen heten bij natuurliefhebbers: de meest voorkomende voorjaarsbloeiers. Als vertegenwoordigers van deze groep worden hier Speenkruid en Vroegeling voor het voetlicht gehaald. Beide soorten zijn aan het begin van de zomer van het toneel verdwenen. Dit is er de oorzaak van dat zij bij floristische inventarisaties in de tweede helft van het jaar plegen te worden gemist. Als gevolg daarvan weerspiegelen de verspreidingskaartjes van beide soorten, gebaseerd op opgaven uit de periode 1950-1982, in belangrijke mate het 'seizoensaspect' van de inventarisaties in diverse gebieden. De samenstellers van de Atlas van de Nederlandse Flora is er veel aan gelegen, de aldus opgetreden vertekening van verspreidingspatronen zoveel mogelijk weg te werken. Vandaar een verzoek om speciale aandacht voor de algemene voorjaarsbloeiers.

Speenkruid (*Ranunculus ficaria* = *Ficaria verna*; fig. 1) mag stellig tot de meest beminde lenteboden worden gerekend. Dit plantje is overal aan te treffen waar de grond vruchtbaar genoeg is en voldoende zoet water aanwezig is. De onderbrekingen in zijn verspreiding betreffen zilte gebieden, hoge zandgronden en hoogveenstreken. In Zeeland is deze soort stellig erg achteruitgegaan als gevolg van de overstromingen van 1944 en 1953. Elders kan Speenkruid door ontwatering zijn verdwenen. Maar de grote verschillen in verspreidingsdichtheid tussen Friesland en Groningen, of tussen enerzijds Midden-Brabant, anderzijds West- en Oost-Brabant, zeggen vooral veel over de verspreiding van floristen. De inventarisatiegegevens uit de periode 1900-1950 doen vermoeden dat er met vrucht naar Speenkruid kan worden uitgekeken in het Groninger Westerkwartier, in het Markiezaat van Bergen op Zoom en in het randgebied van de Peel.

Bij de Vroegeling (*Erophila verna*; fig. 2) valt nog veel duidelijker op dat deze soort in de laatste 30 jaar niet is teruggemeld uit gebieden waar zij vroeger veel voorkwam. Dit betreft dezelfde gebieden als bij Speenkruid en daarnaast Salland en Zuid- en Midden-Limburg. Vermoedelijk is de Vroegeling achteruitgegaan als onkruidje in graanakkers,

al is hij hier bepaald niet verdwenen. Op allerlei open, zandige of steenachtige plekken op niet al te arme gronden komt deze soort evenwel nog steeds algemeen voor. Met name plantsoenen, kwekerijen, kerkhoven en verder 'gaten' in de grasmat van bermen zijn standplaatsen waar de Vroegeling vaker optreedt dan men wel geneigd is aan te nemen. Slechts op zware kleigronden en in sommige weinig 'ontsloten' zand- en hoogveenstreken is zij echt afwezig.

Andere voorjaarsplanten die tegen de zomer verdwijnen en daardoor zich aan de aandacht van de zomerse florist onttrekken, zijn Zandraket (*Arabis thaliana*) en Kleine veldkers (*Cardamine hirsuta*), Zandhoornblom (*Cerastium semidecandrum*), Veelkleurig en Ruw vergeet-mij-nietje (*Myosotis discolor* en *ramosissima*), Klimopereprijs (*Veronica hederifolia* subsp. *hederifolia* en subsp. *lucorum*). De eerste twee brengen na regenachtige zomers nog wel eens een nieuwe, zij het vaak 'miezerige' generatie op de been. Onder de vroegbloeiende grassen moeten vooral Reukgras (*Anthoxanthum odoratum*) en Grote vossestaart (*Alopecurus pratensis*) worden genoemd. Zij verdwijnen weliswaar niet, maar gaan tegen de zomer wel op in de 'groene massa'. In zekere mate geldt trouwens voor vele van de algemeenste grassen, dat zij in de midzomer niet meer opvallen,

bijv. Beemdlangbloem (*Festuca pratensis*), Rood zwenkgras (*Festuca rubra*) en Veldbeemdgras (*Poa pratensis*).

Van enkele gebieden hier te lande is niet alleen de voorjaars- maar ook de zomerflora nog steeds slecht bekend. Het gaat daarbij vooral om delen van Noord-Holland (de Streek, de Beemster, de Zeevang, Waterland), Groningen (Westerkwartier, Oldambt en Westerwolde) en Oostelijk Flevoland (zie ook Weeda, 1982, fig. 2). In het algemeen zijn dit geen gebieden die uitmunten door een weelderige flora. Om zo efficiënt mogelijk de voornaamste lacunes op te vullen hebben wij een 'mini-streeplijst' samengesteld met 124 soorten, nl. de alleralgemeenste soorten plus de veel voorkomende voorjaarsplanten, grassen en composieten. Dergelijke lijstjes voor veldgebruik zijn op aanvraag bij de afdeling Nederland van het Rijksherbarium verkrijgbaar. Voor losse waarnemingen kan men hier ook voorgedrukte waarnemingskaartjes verkrijgen.

Uiteraard is het programma van de zaterdag-excursies, georganiseerd door het Rijksherbarium, op de opvulling van hiaten ten behoeve van de Atlas afgestemd. Hiervoor wordt verwezen naar Gorteria (Adema & Mennema, 1983). Ook voor informatie omtrent zaterdagexcursies kan men bij de afdeling Nederland van het Rijksherbarium terecht. Met nadruk moet erop worden gewezen, dat alléén in 1983 en alléén voor de 124 soorten van de mini-streeplijst nog ruimte is voor het verzamelen van aanvullende verspreidingsgegevens ten behoeve van de Atlas van de Nederlandse Flora. Hierbij is aan opgaven van voorjaars-bloeiers uit Groningen, Salland, Oostelijk Flevoland, de oostrand van Noord-Holland, westelijk en oostelijk Noord-Brabant en Limburg het meest gebrek.

Adres van de schrijver:
Rijksherbarium afd. Nederland,
Schelpenkade 6,
2300 RA Leiden.

LITERATUUR:

- ADEMA, F. & J. MENNEMA, 1983. Onder de loupe. Gorteria 11(8) (ter perse).
HAM, R. W. J. M. VAN DER, 1981. Kompasla (*Lactuca serriola* L.) gezocht! Natura 78(9), p. 306-308.
HAM, R. W. J. M. VAN DER, 1982a. Kompasla gevonden! Natura 79(2), p. 54.
HAM, R. W. J. M. VAN DER, 1982b. Kleine majer (*Amaranthus lividus* L.) gezocht. Natura 79(8), p. 188.
WEEDA, E. J., 1982. Over de volledigheid van de tweede inventarisatieronde van het IVON (1950-1980). Gorteria 11(2), p. 27-33.

Fig. 1. Verspreidingskaartje van Speenkruid (*Ranunculus ficaria* = *Ficaria verna*).

■ = uurhok waarin de soort in de periode 1950-1982 is gevonden;
● = uurhok waarin de soort alléén vóór 1950 is opgegeven.

Fig. 2. Verspreidingskaartje van Vroegeling (*Erophila verna*).

■ = uurhok waarin de soort in de periode 1950-1982 is gevonden;
● = uurhok waarin de soort alléén vóór 1950 is opgegeven.

